

ISSN 1304-8120 | e-ISSN 2149-2786

Araştırma Makalesi * Research Article

Cam Sanatından Bir Folklorik Objeye: Nazar Boncuğu
From Art Glass to Folkloric Object: Evil Eye Talisman

Yılmaz IRMAK

Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi,
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
yilmazirmak46@hotmail.com
Orcid ID: 0000-0003-1948-4132

Öz: İnsanlık tarihi boyunca insan ile nesnelere arasında hep bir bağ oluşmuştur. Bu bağın kaynağında ise çoğunlukla inanç unsuru vardır. Soyut bir kavram olan nazarın, somut bir nesneye dönüştüğü nazar boncukları buna en güzel örnektir. Günlük hayatta sıklıkla kadınların gerdanlarında ve bileklerinde, bebeklerin omuzlarında, hayvanların boyunlarında, arabalarda, dokumalarda, mutfak eşyalarında, evlerde ve işyerlerinde hem nazarlık, hem de süs eşyası olarak kullanılan nazar boncuğu; “ocak” adı verilen fırınlarda usta ellerin camlara biçim vererek ve ortasına bir göz figürü koyarak imal ettikleri bir folklorik objedir. Ortasında göz figürü bulunduğu için “göz boncuğu” olarak da adlandırılan nazar boncuğunda, kötü bakışlardan ve kem gözlerin verdiği zararlı etkilerden koruyan bir tılsım olduğuna inanılır. Bu yüzden de kötü bakışlı insanların enerjisinin nazar boncuğuna yönelmesiyle nazarın olumsuz etkisinin engellendiği düşünülür. “Gök gözlü” olarak adlandırılan mavi gözlü insanların, daha çok nazarının değdiği inancı yaygındır hep halk arasında. “Kem gözlü” olarak nitelendirilen insanların nazarından korunmak için Anadolu’da birçok obje karşımıza çıkmaktadır. Bu objelerden en yaygını ise nazar boncuğudur. Bu çalışmada öncelikle farklı kültürlerde ve Eski Türklerde nazar inancı hakkında bilgi verildikten sonra nazar boncuğu yapımı ve kullanım alanları üzerinde durulacak, ayrıca bu kültürel objenin folklor ve kültür turizmi bakımından önemine değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Nazar inancı, nazar boncuğu, folklor, kültür turizmi.

Abstract: Throughout history, there has been a connection between people and objects. A belief factor has mostly occurred in the source of this connection. The evil eye talisman is the best example to convert the abstract evil eye concept into a concrete object. It is used as an amulet and ornament in women’s neckbands and wristbands, babies’ shoulders, animals’ necks, cars, weaves, kitchenware, at home, and at work. It is a folkloric object produced in ovens where experts shape glass and put an eye figure in the middle of the glass. As there is an eye figure in the middle of the evil eye talisman, it is called an “eye talisman”. It is believed that it protects people from the detrimental effects of evil eyes. Therefore, it is thought that the detrimental effects are prevented through the direction of the energy of evil eyes of people to this object. There is folk wisdom that blue-eyed people are affected by evil eyes. We confront a variety of objects in Anatolia to protect ourselves from the evil eyes of people. The most common object is the evil eye talisman. In this study, information concerning this object in different cultures and old Turkish people will be first provided. It will be dwelled on its production and usage. Besides, it will be focused on its importance with regard to its folklore and culture tourism.

Keywords: Evil eye, evil eye talisman, folklore, culture tourism.

*“Onun bakışlarının değdiği yere nazar değmez,
Bu yüzdendir, gönlüme mavi boncuk takmayışım”*

GİRİŞ

Kökleri Şamanizm'e kadar uzanan nazar inancı, geçmişten günümüze inanç, uygulama ve sözlü kültür unsurlarının birleşmesiyle somut bir nesneye dönüşmüştür. Halk arasında “nazar boncuğu” olarak adlandırılan bu nesne, inanç ve uygulamalara bağlı olarak özel bir kullanım alanına da sahiptir. Şekli, rengi, yapısı ve ustadan çırağa aktarılan üretim tekniğiyle bir gelenek oluşturan bu cam sanatı, geleneksel kültürde yerini almıştır. Günlük hayattın birçok alanında karşımıza çıkan, nazarlık ve süs eşyası olarak kullanılan bu folklorik obje, “ocak” adı verilen fırınlarda usta ellerin camlara biçim vermesiyle imal edilir. Ortasında göz figürü bulunduğu için “göz boncuğu” olarak da adlandırılan nazar boncuğunda, kötü bakışlardan ve kem gözlerin verdiği zararlı etkilerden koruyan bir tılsım olduğuna inanılır. Bu yüzden de kötü bakışlı insanlardan korunmak için halk arasında nazar boncuğu sıkça kullanılır. Dünyanın dört bir yanından her yıl ülkemize gelen turistlerin de ilgisini çeken nazar boncukları turistik hediyeye amaçlı olarak üretilmekte ve kültür endüstrisi oluşturmaktadır. 1930'lu yıllarda Mısır'dan İzmir'e gelerek yerleşen Arap ustalardan öğrenilen bu sanat, bugün ağırlıklı olarak yine aynı ilimize bağlı Görece ve Kurudere (Nazarköy) köylerinde devam ettirilmektedir. Cam sanatından folklorik bir nesneye dönüşümün en güzel örneklerinden olan nazar boncuğunun yapımı, kullanım alanı ve kültür turizmi bakımından önemine değinmeden önce dünya milletlerinde ve kültürümüzde nazar inancıyla ilgili kısa bir bilgi vermek faydalı olacaktır.

İnsan Gözündeki Sihirli Güç: Nazar

Arapça kökenli bir sözcük olan nazar; tarafından bakışlarında zararlı güç bulunan bazı insanların bu özellikleriyle bir kişiye, bir hayvana veya bir nesneye bakarak o canlı veya cansız nesne üzerinde olumsuz bir etki yapmasıdır (Boratav (1999: 104) Nazarda, kıskançlık gibi olumsuz duyguların tesiri olabileceği gibi insanın hayranlık ve sevgi duygularının aşırılığı da etkili olabilmektedir. Nazar; Yunanlılarda matısmā, Araplarda; elayn/göz, veya isabet-i ayn/göz değmesi, İranlılarda; bed nezer/kötü göz ve Hintlilerde ise; sihir olarak adlandırılmıştır. Çok eski dönemlerden beri gerek Batı, gerek Doğu kültüründe büyü'nün ve nazarın kötü etkilerine inanılmış ve bundan dolayı da çeşitli uygulamalara başvurulmuştur. Girit, Mısır, Malta, Fransa ve Britanya'da yapılan arkeolojik kazılarda Bronz çağına ait balta şeklinde yapılmış amuletler (nazarlıklar) bulunmuştur (Akçora, 2013: 12). Nazar konusunda kapsamlı araştırmalarıyla bilinen Stephan Langdon, nazar inancının Yunan ve Roma uygarlıklarından daha eskiye dayandığını, M.Ö. 3-4 binli yıllardan günümüze ulaşan Sümer zıtlarında nazar metinlerinin yer aldığını ifade etmektedir (1992: 39). Bu metinler, nazar inancının en az 6000 yıllık bir tarihi geçmişe dayandığını ortaya koymaktadır.

Eski Türklerde de nazar ile ilgili inanç ve uygulamaları çok eskilere götürmek mümkündür. Kara iyenin, kişinin ruhunu kontrol altına aldığına inanılan Altay Türklerinde göz değmesi, göz dokunması, uğur ve uğursuzluk inançları çerçevesinde Tanrıya sığınmayı sembolize eden mavi boncuk, kamların koruyucu iyelerini sembolize eden kurt dişi ve derisi gibi nesnelere kullanılmıştır. Ayrıca beğenilen canlı veya cansız bir şeye baktıktan sonra üç defa “tu” diyerek yere tükürür gibi yapmanın, kara iyeyi şaşırtmaya yönelik bir davranış olduğu ve bir tür sağaltma işlevi gördüğü de söylenebilir (Kalafat, 1999: 67). Yine Göktürkler döneminde kurban edilen hayvanların kafatasları sııklara asılmış, tarlalarda sııklara geçirilmiş at kafası dikilmiştir. Nazar ve kötü ruhlara karşı korunmak için at kafası kullanma; Türkistan, Kazak-Kırgızlar, Başkurtlar ve Çuvaşlar'da da karşımıza çıkmaktadır. Bugün Türkî topluluklarda çeşitli hayvan kafatasları, mavi boncuk ve yumurta kabuğu nazara karşı korunmak için hâlâ kullanılmaktadır (Tuna, 2014: 311).

İnsanoğlunun doğumundan ölümüne kadar olan süreçte hayatının çeşitli dönemlerinde nazara hedef olması söz konusudur. Nazara uğrama sadece insanlara özgü bir durum olarak değerlendirilmemelidir. Mal, mülk, hayvanlar, özel eşyalar ve evler de nazara uğrayabilmektedir. Halk arasında daha çok bebeklerin, çocukların, gelinlerin, hamile kadınların, büyükbaş hayvanların, meyve veren ağaçların, ekinlerin ve yeni eşyaların daha çok nazara uğradığı inancı yaygındır. Halk inançları içerisinde nazarla ilgili uygulamalar; nazardan korunmak ve nazarın zararlı etkilerini yok etmek amacıyla olmak üzere iki kategoriye ayrılmaktadır. Kültürümüzde nazardan korunmak için; nazar

muskası, nazarlık, nazar boncuğu, at nalı, sarımsak ve delikli taş gibi nesnelere kullanmanın yanında çocukların yüzüne is sürmek, ağaçlara süs eşyası asmak, adak kesmek gibi ritler uygulanmaktadır. İslam dinine göre nazardan korumanın en doğru yöntemi ayet ve dua okumaktır. Kurşun dökme, ateşe tuz atma, köz söndürme, tütsüleme, türbe ziyareti gibi pratiklere ise daha çok nazar değmiş bir insanın veya cansız bir varlığın üzerinden nazarın olumsuz etkisini kaldırmak için başvurulmaktadır (Irmak, 2017: 77). Günlük yaşamda nazar boncukları, çeşitli ağaçların dalları, kaplumbağa kabuğu, yumurta kabuğu, hayvan kafatası, maşallah yazısı, el-göz resimleri gibi çeşitli objeler ilk bakışta insanların görebileceği yerlere asılmasının sebebi; bu cisimlerin kem gözlülerin zararlı bakışlarını kendisine çekerek nazardan koruması içindir. Giysilerin üzerinde üzerlik otu taşıma ve üzerlik tütsüleme de insanı nazardan koruma yöntemlerinden biridir (Emeksiz, 1998: 233). Bu bilgilerden anlaşılacağı üzere; nazar inancı ile ilgili pratiklerin Anadolu'da ne kadar çeşitlilik gösterdiği sonucuna ulaşılabilir. Burada şunu da belirtmek gerekir ki; İslam'da nazarın var olduğu kabul edilmiş ancak nazardan korunmak için nazar boncuğu ya da muska taşımak gibi uygulamalar yasaklanmıştır. İslam dininde nazardan korunmak ya da nazar çıkarmak için dua ve ayet okumanın dışında folklorik uygulamalar hoş karşılanmasa da gerek Eski Türk inancının, gerek yabancı kültürlerin etkileriyle çeşitli nesnelere ve uygulamalara başvurma pratikleri halk arasında oldukça yaygın bir şekilde devam ettiği görülmektedir. Nazar boncuğu inancın somut halini en güzel şekilde ortaya koyan bir cam sanatı olarak hayatımızın çeşitli alanlarında yerini almıştır. Bu noktada; Türkiye'de ilk olarak nazar boncuğu ve nazar ocakları yapımı hakkında bilgiler verelim.

Türklerde İlk Cam Nazar Boncuğu Tasarımı ve Nazar Ocakları

Nazara karşı mavi boncuk kullanımı, Türklerin çok eski dönemlerden beri uyguladıkları bir yöntemdir. XI. yüzyılda Kaşgarlı Mahmut tarafından kaleme alınan ve Türkçe'nin en eski sözlüğü olarak kabul edilen Divanü Lugâti't Türk'te geçen "monçuk" kelimesi, Türklerin mavi boncuk kullandığını göstermektedir (Davulcu, 2012: 96-97) Bu eserde geçen "monçuk" sözcüğü; "atın boynuna takılan değerli taş, aslan tırnağı, muska gibi şeyler" manasında kullanılmıştır. Monçuklar, göz değmesinden korunmak için o dönemde üzüm bağlarına ve bostanlara nazarlık olarak asılmıştır (DLT.C1.475.28).¹ Camdan nazar boncuğu yapımının tarihi ise çok eskilere dayanmaz. İlk nazar boncukları, 19. yüzyılın sonlarında Mısır'dan gelerek İzmir'e yerleşen Arap asıllı cam ustaları tarafından yapılır. Arap Hanı ve Kemeraltı'nda ocak kurup halhal ve göz boncuğu yapan bu ustalar, 1930'lu yıllarda fırınların çıkardığı dumanın çevre sakinlerini rahatsız etmesi ve yangın tehlikesinden dolayı bu çam odununun daha bol olduğu İzmir'in Menderes ilçesine bağlı Görece Köyü'ne göçmek durumunda kalırlar. 1950'li yıllarda ise buradan Kemalpaşa ilçesine bağlı Kurudere (Nazarköy) köyüne yerleşen bu ustalar, burada Türk ustalara göz boncuğu yapımını öğretirler. Türk ustalar, kendi gereksinimleri doğrultusunda katır boncuğu tasarımıyla ustalıklarını geliştirirler. Daha sonraki yıllarda renkli camların ortaya çıkmasıyla nazar boncuğu, ortasına konulan göz figürüyle birleşerek yeniden hayat bulur. Türk kültürünün önemli bir kültürel objesi olan nazar boncuklarının üzerinde yer alan göz figüründe, tarih öncesi çağlardan beri insanı kötülüklerden koruyan güçlü bir tılsım olduğuna inanılır.

İnancın sembolik ifadesi nazar boncuğu, somut olmayan kültürel miras olarak günümüzde yaşamaya devam etmekte ve yapımı, İzmir'in Görece ve Kurudere (Nazarköy) köylerinde bulunan ocaklarda sürdürülmektedir. Adını boncuk üretim geleneğine borcu olan Nazarköy'de beş, Görece'de ise iki boncuk ocağı bulunmaktadır. Bu ocaklarda boncuk üretimi daha çok kış mevsiminde yapılmakta, yaz mevsimi sıcak olması bakımından tercih edilmemektedir. Hammaddesi ve üretim tekniği bakımından cam sanatının geleneksel bir çeşidi olan nazar boncuğu, Küçükerman'a göre Doğu Akdeniz camcılık geleneği bağlıdır (2010: 42-20).

Camın Ateşle Dansı: Nazar Boncuğu Yapımı/Üretimi²

Ocak adı verilen ve kubbe şeklindeki fırınlarda imal edilen nazar boncuklarının yapımı için bazı aşamalar gereklidir. Boncuk üretimi için öncelikle bir ocak yapılmaktadır. Tamamı samanlı kil çamuru ile sıvanan bu ocaklar, her gün 800°C-1000°C derecelik ısı ile çalıştığı için en çok bir yıl

¹ ATALAY, Besim (2006), Kâşgarlı Mahmud Divanü Lûgat-it-Türk, C.1, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

² Nazar boncuğu yapımı ile bilgiler; Millî Eğitim Bakanlığı'nın hazırlanmış olduğu "El Sanatları Teknolojisi Nazar Boncuğu Yapımı", adlı modülden yararlanılarak yazılmıştır.

dayanabilmektedir. Kil siva, hem ideal bir ısı yalıtımı sağlamakta hem de fırının dağılıp parçalanmasını önlemektedir. Ocaklarda “kapı/cehennemlik” adı verilen ateş yakılan bir bölüm vardır. Ocağın üstündeki yarım kubbe biçimli kısma ise “tepe kapağı” adı verilmektedir. Ocak içerisinde erimiş camın alınması için açılan “pota/pencere” adlı beş adet delik yer almaktadır. Bu potaların her birinde farklı renklerde boncuk üretilmektedir. Boncuklar işlendikten sonra soğuması için “kavara” adı verilen bölüme bırakılır. Ocak üzerinde ocağa yerleştirilmiş halde bulunan “sındırgı demiri” ise potalardaki erimiş camların ısısının dışarı çıkmasını engellemektedir. Ayrıca bu alet ustalara gelen sıcaklığı da azalttığı için çalışma kolaylığı sağlamış olur. Aşağıdaki resimlerde nazar boncuklarının yapıldığı bir ocak ve bu ocağın bölümleri görülmektedir:

Resim 1. *Nazar boncuğu yapım ocağı*

Resim 2. *Kapı/cehennemlik*

Resim 3. *Tepe kapağı*

Resim 4. *Pota/pencere*

Resim 5. Kavara

Resim 6. Sındırgı demiri

Göz boncuğu da denilen nazar boncuğu yapımında; kazaki, asabe, medleke, merten, ray demiri, soğutma kapları, boncuk kalıpları ve boncuk tasları gibi araç-gereçler kullanılmaktadır. Ocağın potasından erimiş camı çıkarmaya yarayan, yaklaşık 50-60 cm uzunluğunda ve uç bölümü inceltmiş demir alete “kazaki” adı verilir. Ana parçayı oluşturan camın sarıldığı ve erimiş camın yapışmaması için üzerine özel bir toz sürülen çeşitli kalınlıklardaki çubuğa ise “asabe” denir. Ray demiri üzerinde 30-40 cm uzunluğunda, 2-3 cm genişliğinde ve çelikten yapılmış yassı bir demir araç olan “medleke” boncuğu düzleştirmeye ve biçimlendirmek içindir. “Merten”; biçimlendirilen boncuğa göz yerleştirmek için kullanırken şiş üzerindeki macuna şekilleri vermek için bir ince çubuk olan “merdan”dan yardım alınır. Asabeyi döndürme işleminde ve yapılan ürünün tekniğe uygun olması için “ray demiri” kullanılır. Boncuk kalıplarında eşit boyutlarda yapılan boncuklar, soğuması için soğutma kaplarında bekletildikten sonra kırılmaması için boncuk taslarına konulur.

Cam boncukların üretiminde; kristal cam boncuklar, renkli kum boncuklar, cam kırıkları, bakır oksit, kobalt, opal, keçek, kurşun, metal, çinko ve boya gibi malzemeler kullanılmaktadır. Hammadde olarak hurdacılardan ya da cam fabrikalarından cam kırıkları temin eden ustalar, mavi renk elde etmek için bakır oksit, beyaz renk için opal, sarı renk için; kurşun, kalay, çinko kullanırken mavi rengi koyulaştırmak için rastık, yeşil renk elde etmek için ise bakır oksit ve kalay karışımına ihtiyaç duyarlar (Demir, 2009: 63-64). Geleneksel cam boncuk yapımında; serbest cam şekillendirme tekniği, ezme tekniği, döküm tekniği, sıcak camı ezerek delme tekniği, sıcak camı şişirip çekerek boru yapma tekniği, cam malzemesini kalıp içinde eritip biçimlendirme tekniği ve sıcak/akıcı camı bir demir kalıp üzerine sarma tekniği olmak üzere yedi teknik kullanılmaktadır. Bu tekniklerden en çok kullanılanlar ise serbest cam şekillendirme tekniği ve ezme teknikleridir (Demir, 2009: 70-81).

Nazar boncuklarının yapılış aşaması şöyle gerçekleşmektedir: Sabahın erken saatlerinde çam odunlarıyla yakılan fırının sıcaklığı 900°C derecelik bir sıcaklığa ulaştıktan sonra içerisine atık camlar

ve renklendirici kimyasallar yerleştirilir. Yakıt olarak çam odununun tercih edilmesinde yüksek ısı vermesi, çok az kül bırakması, cama parlaklık ve şeffaflık kazandırması etilidir. Boncuk yapımında daha çok bir ince merdan ve asabe kullanılmaktadır. Kalın demire boncuğun ana zemini sarıldıktan sonra ince demirle ana zeminin üstüne beyaz ve mavi gözler koyulur. Boncuktaki renk tonları ustanın hünerine, fırının kalitesine ve karışımın özelliğine göre değişmektedir. Ustaların deneyimleri boncuk kalitesini belirlemektedir. Bir usta tarafından günde yaklaşık 1000 adet boncuk yapılabilir. Üretilen bu boncuklara; karagöz, ceviz, silindir, yumurta, plaka, plaka kalp, zar, saraç ve danagöz gibi adlar verilmektedir.

Geleneksel bir zanaat olan boncuk ustalığı, genellikle belli aileler tarafından sürdürülmektedir. Boncuk ustalığı usta-çırak ilişkisi ile gelecek nesillere aktarılmakla birlikte eğitim süreci yazılı materyallerden ziyade göze ve kulağa dayalıdır. Çırak olarak bir bu işi öğrenmek için en az bir çalışmak gerekmektedir. Ancak gerçek anlamda usta olmak için yıllarca mesleği icra etmek esastır. Bir ustaya çırak olan bir kişi mesleğini gözlemleyerek ve bizzat uygulayarak öğrenmektedir. Çıraklar araç-gereç kullanımı, camın yapısı, boncuk tipleri, maliyeti gibi teknik ve mesleki bilgilerin yanı sıra ustalarından meslek ahlakını da öğrenmektedirler. Nazar boncuğu yapımında, usta ne kadar hünerli olursa üretilen nazar boncukları da o kadar kaliteli olmaktadır. Nazarköy’de yıllardır nazar boncuk ustalığı yapan ve 2012 yılında UNESCO tarafından ülkemizde yaşayan insan hazinesi olarak ilan edilen Mahmut Sür, bu geleneği devam ettirmektedir. Bugüne kadar birçok çırak yetiştiren Mahmut Sür’e göre; nazar boncuğu yapımı “camın ateşle dansı”dır. Ustanın atölyesinde ürettiği nazar boncukları başta Amerika olmak üzere Brezilya, Yunanistan ve Japonya’ya ihraç edilmektedir. Dünyada çok ilgi gören bu sihirli obje Japonya’da “Türk Mavisi” olarak adlandırılmıştır.

Resim 7. Nazar boncuğu örnekleri

Resim 8. Nazar boncuğu örnekleri

Resim 9. Nazar boncuğu örnekleri

Resim 10. Nazar boncuğu örnekleri

Resim 11. *Nazar boncuğu örnekleri*

Resim 12. *Nazar boncuğu örnekleri*

Nazar Boncuğunun Kullanım Alanları ve Kültür Turizmi

Günümüzde Görece ve Nazarköy'de ustalar tarafından geleneksel yöntemlerle üretilen nazar boncukları, kültür turizminde özel bir yer edinmiştir. 2005 yılında İzmir Kemeraltı'nda takı malzemeleri satan bazı dükkânlar, Mahmut Sür'ün ocağından çıkan nazar boncuklarından almaya başlayınca bu geleneksel boncuklar takı sektörüne girmiş ve daha geniş kitlelerle buluşmaya başlamıştır. Talebin hızla artmasıyla Nazarköy'de ocak sayısı on ikiye kadar çıkmıştır. Bugün Görece ve Nazarköy'de üretilen nazar boncuklarının; nazarlık, takı ve süs eşyası olarak gerek perakende, gerek toplu olarak satışı Türkiye'nin her yerine yapılmaktadır. Nazar boncuğu atölyelerinin yan odalarında oluşturulan küçük satış alanları ve pazar günleri köy içinde turistler için kurulan pazaryerinde nazar boncukları alıcısına sunulmakla birlikte internet siteleri üzerinden de satış olabilmektedir. Son yıllarda teknolojinin gelişimi ile birlikte nazar boncuğu üretiminde fabrikasyon üretime geçilmesi, geleneksel yöntemlerle ustalar tarafından yapılan nazar boncuklarının satışını ve pazarlanmasını olumsuz etkilemektedir. Ancak yine de geleneksel yöntemlerle üretilen nazar boncukları, başta Amerika ve çeşitli Avrupa ülkelerinde düzenlenen uluslararası fuarlarda da geniş bir pazar bulabilmektedir. Gerek yurtiçinden ve yurtdışından turistler Kapadokya'yı ziyarete gelen turistler, yöre esnafı tarafından nazar boncuğu asılarak süslenen ağaçların yanında hatıra fotoğraf çektirmekte ve isteyenlere burada hediye olarak nazar boncuğu satışı da yapılabilmektedir.

Özellikle doğum, sünnet, evlenme gibi insan hayatının geçiş dönemlerinde, işlerin yolunda gitmesini sağlayıcı bir etkisine inanılmasından dolayı nazar boncukları kullanılmaktadır. Özel günlerin dışında gündelik yaşamda da karşımıza çıkan bu folklorik obje, ambarlarda, yeni alınan bir eşyada, yeni gelin çeyizlerinde, yeni doğan çocuğun üzerinde, yeni yapılan evlerin giriş kapıları ve çatıları gibi çok farklı alanlarda görülmektedir. Türkiye'de hemen her evde nazar boncuğu ya da nazar boncuğu resmi bulunan masa örtüsü, biblo, kumaş, süs eşyası ve takı gibi nesnelere bulunmaktadır. Bunun dışında nazar boncuğu formundan etkilenecek farklı teknik ve malzeme ile imal edilen ve dekoratif amaçlarla kullanılan birçok materyale, günlük hayatın her alanında rastlamak mümkündür. Bu folklorik boncuklar, anahtarlıklarda, cüzdanlarda, kemerlerde, çantalarda veya kıyafetlerde bir süs unsuru olarak da hayatın birçok alanında karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde yeni doğan bebeklere nazar boncuğu maşallah takılması, açılan dükkânın kapısına mavi nazarlık asılması, evlenen çiftlerin düğünlerinde nazar boncuğu iliştilmiş hediyeler dağıtılması hep bu eski geleneğin bugünkü yansımaları olarak kabul edilebilir. Bolluk ve bereket getirmesi için mavi nazar boncuğu ile ilgili takılar ve dekoratif nazar boncuğu hediye tasarımlar, otantik ve modern duvar nazarlıkları, ev ya da ofisler için dev boyutta büyük nazar boncuğu duvar süsü, el yapımı cam hediyelik nazar boncuğu, klasik makrome nazar boncuklu hediyelik eşyanın yanı sıra füzyon cam duvar süsleri ve magnetler turistik hediye satan işyerlerinde ve internet sitelerinde alıcıların beğenisine sunulmaktadır.

SONUÇ

Ortadoğu'dan Hindistan'a, Anadolu'dan Avrupa'ya kadar uzanan bir coğrafyada en az 6000 yıllık bir tarihi geçmişe sahip olduğuna inanılan nazar inancının insanoğlunun zihnini ne kadar meşgul ettiği bir gerçektir. Bu yüzden de nazara karşı bazı korunma yöntemleri geliştiren insanoğlu bazı nesnelere

başvurmuştur. Kültürümüzde kem gözlü olduğuna inanılan insanların zararlı bakışlarından korunmak için at nalı, hayvan kafası, sarımsak, delikli taş, nazar muskası ve nazarlık gibi bazı nesnelere ilgi görmüştür. Günümüzde bu nesnelere en çok tercih edileni ise şüphesiz nazar boncukları olmuştur. Tarihinin en az 3000 yıllık olduğu kabul edilen nazar boncukları, nazardan koruma işlevi nedeniyle kullanıldığında nazarlık; takı amaçlı kullanıldığında ise bir süs aracı olarak karşımıza çıkar. İnançta somutlaştığı bir folklorik obje olarak karşımıza çıkan göz boncukları, hünerli ustaların ellerinde şekillenerek evlerde, arabalarda ve işyerlerinde yerini alır. Ayrıca anahtarlıklarda, cüzdanlarda, kemerlerde, çantalarda ve kıyafetlerde süs ve dekoratif amaçlı işlenir. Somut olmayan kültürel miras olarak halk kültüründe önemli bir yeri olan nazar boncukları hünerli ustaların ellerinde bazı tekniklerle cama şekil verilmesiyle üretilmektedir. İnançtan cam sanatına, cam sanattan folklorik bir objeye nazar boncuklarının serüvenini ele aldığımız bu çalışmada; nazar boncuğu yapımı geleneğine sahip çıkılması gerektiğini ve özellikle kültür turizmi bağlamında hem kültürümüzün tanıtımı hem de bu sanatın genç kuşaklara aktarılmasının önemini bir kez daha vurgulamak gerekir. Yeni ustalar yetişmenin yolu Mahmut Sür'ün ifadesiyle "yalnızca tekniği değil, tutkuyu da aktarmak"tan geçmektedir. Ön önemlisi de; UNESCO'nun "Somut Olmayan Kültürel Miras" listesine ülkemiz adına "nazar boncuğu" ve "nazar boncuğu yapımı geleneği"nin eklenmesi için gerekli çalışmaların yürütülerek sonuç alınmasıdır.

KAYNAKÇA

- Akçora, E. (2013), Görece'de Nazar Boncuğu, *Akdeniz Sanat Dergisi*, C. 6, S.11, 11-22.
- Atalay, B. (2006), Kâşgarlı Mahmud Divanü Lûgat-it-Türk, C.1, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Boratav, P. N. (1999), *100 Soruda Türk Folkloru*, Gerçek Yayınevi.
- Davulcu, M. (2012), Türkiye'de nazar boncuğu sanatı, *Aro Dergisi*, *Antalya Rehberler Odası Dergisi*, S.7, 96-99.
- Demir, İ. (2009), Türkiye'de Cam Boncuk Sanatı, [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Emeksiz, A. (1998), Türk Halk Kültüründe Üzerlik, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. XXVIII, 229-242.
- Irmak, Y. (2017), Bingöl'de nazar inancı ve uygulamaları, *Bingöl Araştırmaları Dergisi*, C.3, S.2, 65-78.
- Kalafat, Y. (1999), *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*, AKM Başkanlığı Yayınları.
- Küçükerman, Ö. (2010), "Anadolu Mirasında 3000 Yıllık Tasarım, Sanayi ve Ustalık Öyküsü Göz Boncuğu", *Nazar Boncuğu*, (Ed. Doğanay Çevik), Kültür ve Turizm Bakanlığı yayınları.
- Langdon, S. (1992), An Incantation in the "House of Light" Against the Evil Eye, *The Evil Eye*, (Ed. Alan Dundes), England-Londra: A Case Book, 39-40.
- MEB, (2013), El Sanatları Teknolojisi Nazar Boncuğu Yapımı, MEB Modülü.
- Tuna, S. T. (2014), Muğla'da Nazar, Büyü, Fal Üzerine Su Kültürüyle İlgili İnanç ve Pratikler, Prof. Dr. Mehmet Özmen Armağanı, Çukurova Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü, 309-320.